

Arla Foods hållbarhetsersättning ett politiskt grundat konkurrensmedel

Det har väl knappast undgått någon att Arla Foods har infört en hållbarhetsersättning. Beroende på hur pass väl medlemmar uppfyller ett antal kriterier vad gäller klimat, miljö, djurhållning och biologisk mångfald får de poäng som omvandlas till extra betalt för mjölken. Kritiker har menat att ersättningssystemet är orättvist, eftersom medlemmarna har olika förutsättningar. Detta må vara korrekt, men rättvisa är inte relevant i ekonomiska system. Men naturligtvis är det tråkigt att programmet åstadkommer osämja i medlemskåren.

Rättviseargumentet kan tolkats i juridiska termer, men också då faller kritiken till marken. Enligt den svenska föreningslagen får en förening inte gynna medlemmar på andra medlemmars bekostnad, men föreningar har rätt att införa kvalitetsregler, och det är inte uteslutet att Arlas hållbarhetsersättning omfattar förnuftiga kvalitetskrav. Viktigare är dock att Arla är en dansk förening och i Danmark finns ingen föreningslag. Rimligtvis finns dock andra lagar, som förhindrar diskriminerande agerande.

KONSPIRATION?

Andra kritiker menar att Arlas hållbarhetssystem är utformat så att det gynnar danska medlemmar. Det har nämligen visat sig att danskarna får fler poäng än svenskarna och britterna. Då har sagts att systemet är utformat vid huvudkontoret i Århus, i huvudsak av danska tjänstemän, och de danska medlemmarna dominerar föreningens verksamhet.

Det är omöjligt att bedöma riktigheten i detta även om systemet har tillkommit på administrativ och politisk väg och inte har en tillstymmelse av vetenskaplighet. Påståendet om dansk manipulation måste dock betraktas såsom en konspirationsteori.

Dock ska vi veta att klimatfrågan under senare tid fyllt mycket i dansk politik, varför de danska bönderna kanske har gjort mycket för miljön och klimatet. Ett exempel på detta är att partiledaren för Venstre plötsligt avgick i oktober 2023, efter att han i förhandlingarna med de två andra regeringspartierna fick ge sig i frågan om en koldioxidskatt på lantbruket. Venstre är det traditionella bondepartiet, men har enligt opinionsmätningar förlorat en tredjedel av de röster, som partiet fick vid Folketingsvalet 2022. Danska bönder anser sig redan ha gjort mycket i klimatfrågan.

KONKURRENSMEDEL

Om nu konspirationsteorin går att avfärda kan man undra varför Arla inför ett system för hållbarhetsersättning. Sådana

program brukar företag sjösätta när de vill förekomma och dämpa upp för politiska ingrepp. Det är en realistisk hypotes, särskilt i en dansk kontext.

Näraliggande detta resonemang är att Arla Foods med ersättningen utmanar konkurrenterna. Även inom de konkurrerande mejeriföretagen – åtminstone i Sverige – finns program för hållbarhet. Om konkurrenterna ska följa Arla Foods hela vägen, kommer det att sannolikt att bli kostsamt, alltså skulle Arla Foods kunna stärka sin maktposition på marknaden ännu mera. Hållbarhetsersättningen skulle därför kunna vara en konkurrensåtgärd, men av en typ som Konkursverket och motsvarande i andra länder knappast kan ingripa mot.

Systemet för hållbarhetsersättning leder måhända till att en del medlemmar lägger av när de inte klarar av högre produktionskostnader. Då minskar den mjölkvolym som produceras och bjuds ut på marknaden, och med en mindre volym slipper Arla sälja sina produkter till de minst betalande delmarknaderna. Men konkurrensvårdande myndigheter hatar volymbegränsningar hos kooperativa föreningar.

POLITISK RETRÄTT

Hypotesen om konkurrenspåverkan bygger på att konsumenterna tar väl emot Arlas hållbarhetssystem. Det är inte sannolikt att Arla kan kommunicera ett så pass komplicerat koncept, som dessutom ska ge effekt om flera år. Dessutom måste vi beakta dundertabben med Netto Noll-projektet, som utsågs till Årets Matbluff år 2021 och fick ett domstolsförbud år 2023. Det var ju helt lögnaktiga påståenden. Om konsumenterna förhåller sig kallsinniga till Arla Foods hållbarhetsprogram, kommer förmodligen också detaljhandeln att vara det. Om varken konsumenter eller handeln är bejublade, är det sannolikt att det blir bönderna som får betala kalaset.

Man kan undra om initiativet till hållbarhetsprogrammet kommer från Arlas medlemmar eller från tjänstemännen. Programmet är ju av politisk karaktär och det kan inte uteslutas att en del anställda har ett politiskt engagemang. Istället för att motverka kritiken mot djurhållning har alltså Arla Foods gett dessa kritiker rätt. Kanske kommer Arla Foods att införa fler och strängare krav för sitt hållbarhetsprogram och sedan ytterligare fler.

JERKER NILSSON
INSTITUTIONEN FÖR EKONOMI,
SLU UPPSALA

